

navsezadnje uničili, zato se je veliko védenja o keltski religiozni tradiciji izgubilo. Keltske bogove pa so na rimski način častili vse do prevlade krščanstva in še naprej. Cezar je zapisal, da so bili pri Keltih najpomembnejši Jupiter, Merkur in Mars, Apolon in Minerva ter *Dis Pater*, torej keltski bogovi, ki so imeli podobne lastnosti kot ti rimski bogovi. Kelti so v času pred rimsko osvojitvijo bogovom žrtvovali tudi ljudi.

Xiongnu so častili ozvezdja, Nebo in Zemljo, Sonce in Luno ter duhove prednikov; žrtvovali so živali, predvsem konje, pa tudi človeka. V Indiji se je na novo razvijal budizem, znan pod imenom Mahayana, nov, velik, za razliko od konzervativnega starega verovanja, imenovanega Hinayana (*hina* = majhen). Reliefi v svetiščih so prikazovali prizore iz Budove legende, ki govorijo o tem, kako je stopil na zemljo, da bi odrešil človeštvo. Pomemben je bil tudi hinduizem; Shiva je bil Veliki Bog (*Mahadeva*). Na Kitajskem je bil pod dinastijo Han razširjen predvsem konfucionizem, vendar je bil v vsakdanjem življenju družin pomembnejši daoizem (*dao* pomeni božji red, ki vlada svetu), namenjen prizadevanju po blagostanju posameznika. V Afriki, predvsem v Egiptu in kraljestvu Meroe, so poleg Amuna in Izide ter drugih bogov častili tudi boga Apedemaka v podobi leva, ki je moral biti, glede na številne upodobitve, tamkajšnjim prebivalcem zelo pomemben. O ameriških bogovih tistega časa je malo znanega, zanje so bila grajena monumentalna svetišča, arheološke raziskave pa kažejo, da je bilo znanje astronomije med svečeniki izredno veliko. V času Aztekov je bil Teotihuacán že davno zapuščen, zanimivo pa je, da so ga v svojem jeziku imenovali "mesto bogov".

Knjiga Müller-Karpeja je s svojo pestro in široko vsebino izredno zanimiva za vsakega, ki ga zanimata zgodovina in arheologija izumrlih kultur, katerih izročila pa - ne vsa sicer, pač pa več kot mislimo -, v spremenjeni obliki živijo do danes.

Marjeta ŠAŠEL KOS

**Ad Aquileia ... Al Danubio. Materiali per una mostra.** Maurizio Buora (ured.). *Archeologia di frontiera* 4, 2001. ISBN 88-88018-07-7. 168 strani, veliko slik.

Podnaslov pove, da so avtorji sprva želeli postaviti razstavo, ki bi prikazala povezanost krajev med Akvilejo in srednjo Donavo. Razstave sicer ni bilo, obstoječa knjiga pa bil lahko predstavljala lep spremni katalog. Besedila so bila končana že leta 1998, kar se le deloma opazi na bibliografiji.

V knjigi so avtorji predvsem na podlagi drobnega arheološkega gradiva skušali prikazati ekonomske silnice, ki so povezovale prostor med Akvilejo in Donavo, ter hkrati poudariti izjemen vpliv, ki ga je Akvileja, kot izredno močno proizvodno in trgovsko središče, izžarevala vzdolž jantarjeve poti. Na primeru petih mest je obravnavan razvoj obrtniške proizvodnje in trgovina. Prikazu vsakega posameznega mesta sledi katalog zanimivega gradiva, ki dobro ilustrira mestne obrti.

Maurizio Buora je zgoščeno predstavil razvoj obrti v Akvileji po fazah od republikanskega do poznoantičnega obdobja. Upošteval je zadnje stanje raziskav na področju kamnoseštva, lončarstva, gliptike, steklarstva in obdelave brona. Gernot Piccottini piše o razvoju starega Virunuma na Štalenski gori, o njegovih obrteh, pri čemer je posebno pomembno železarstvo, in o tesnih povezavah z Akvilejo. Irena Lazar govori o topografiji in razvoju Celeje, na kratko pa tudi o obrti. Marjana Tomanič-Jevremov, Zorka Šubic in Ivan Tušek obravnavajo razvoj Petovione. V kataloškem delu objavljajo tri zelo bogate grobove, ki vsebujejo pridatke iz jantarja: obvoznica leta 1988 (gr. 7), gasilski dom leta 1977 (gr. 5) in Zgornja Hajdina leta 1973 (gr. 24). Zadnji grob, ki je tokrat prvič v celoti objavljen, vsebuje poleg nakita iz jantarja in opala ter okrasnih predmetov iz jantarja tudi miniaturno koščeno knjižico, jantarne igralne kocke ter 84 igralnih

paličic iz kosti. Paula Zsidi in Klara Póczy govorita o razvoju Akvinkuma, uvozu iz Italije in obsežni obrtni proizvodnji (keramika, steklo, kovine, kamnoseštvo, štukature).

Knjiga je zanimiv zgoščen pregled in dobra osnova za študij najraznovrstnejše problematike, ki se tiče obrti in trgovine na prostoru od Akvileje do Donave. Koristna je lahko strokovnjaku, hkrati pa je napisana dovolj poljudno, da je zanimiva tudi laiku. Dobro se vklaplja v serijo, ki uspešno povezuje arheologijo raznolikih kulturnozgodovinskih prostorov od severovzhodne Italije preko vzhodnih Alp in severnega Balkana do srednjega Podonavja.

Jana HORVAT

**Maria Federica Petracchia Lucernoni:** *Gli stationarii in età imperiale. Serta antiqua et mediaevalia III.* Giorgio Bretschneider Editore, Roma 2001. 111 str. (ISBN 88-7689-162-5).

Predmet zelo zanimive knjige profesorice na univerzi v Genovi, Marie Federice Petracchia Lucernoni, so *stationarii*, vojniki nižjega čina, ki so v rimskem imperiju opravljali različne policijsko-nadzorne funkcije. Imenovali so se po postajah ob glavnih državnih cestah, *stationes*, kjer so imeli svoje baze, podobno kot *frumentarii*, vojaški intendant, ki so legije preskrbovali s hrano. Podobne naloge so opravljali tudi manj znani *kolletores* in *curiosi*, ki so delovali predvsem v vzhodnih grško govorečih provincah Male Azije, ter *beneficiarii*, ki so med vsemi najbolj znani in ki jih enačimo z neke vrste vojaško finančno policijo. Za vse te čine je težko najti ustrezen slovenski izraz, za *beneficiarii* je bil nedavno predlagan izraz 'oproščenci', ker latinski naziv pomeni prav to, da so bili namreč oproščeni določenih obveznih del, ki so jih morali sicer opravljati rimski legionarji. Pomensko bi bil morda za funkcijo *stationarius* ustrezen izraz 'policijski nadzornik', kar pa sicer ni ustrezen prevod besede glede na njen latinski pomen.

Petraccia Lucernoni se je odločila za analizo tega profila vojakov na nasvet pokojnega Giovanni Fornija, znamenitega poznavalca rimskega zgodovinopisja, vojske in volilnih okrožij, ki je nekaj časa tudi sam poučeval kot profesor na univerzi v Genovi. Avtorica je sistematično zbrala vso ohranjeno evidenco za policijske nadzornike in pripravila korpus tega gradiva, ki tvori osnovo njenega dela. Dokumentov, ki omenjajo čin *stationarii*, je 136, največ podatkov nudijo papirusi in ostraka (zato se daleč največ podatkov nanaša na Egipt), nekaj evidence nudijo literarna besedila, najmanj pa rimskih napisi. Zaradi različnih virov so tudi podatki zelo različni. Najnatančnejše informacije prinašajo uradni dokumenti oz. dokumenti, ki navajajo uradne podatke, kot npr. vladarski reskripti?? (takšna je *constitutio* Marka Avrelija in Komoda iz let 176 in 180) in napisi, na katerih je običajno omenjeno celo ime osebe in njen natančen čin. Polega korpusa dokumentov o policijskih nadzornikih, ki so razvrščeni kronološko in opremljeni z najpomembnejšimi citati virov ter dodatno bibliografijo, če obstaja, knjiga vsebuje na začetku predgovor in kratice. Sledi uvodni del, ki vsebuje zgodovino raziskav; temu sledi prvi del, ki je posvečen analizi dokumentov o policijskih nadzornikih in je razdeljen na šest poglavij: 1. Kronologija in geografska razprostranjenost, 2. Imenoslovje, 3. Narava njihovega dela, 4. Kariera, 5. Družinske in družbene povezave, 6. Bogovi, ki so jih častili. Osrednji del je, kot rečeno, prozopografija policijskih nadzornikov (= korpus dokumentov, na katerih se omnjajo), oba dela pa zaključuje kratko sklepno poglavje. Na koncu knjige je bibliografija citiranih del ter indeksi, ki so razdeljeni na štiri razdelke: imena oseb, geografska imena, *notabilia varia* (najvažnejši pojmi) ter *loca laudata* (citati iz antične literature). Nekoliko preseneča citiranje del v opombah, ki so citirana in *extenso*, kljub temu da so citati navedni tudi v bibliografiji. Za te bi bilo smiselno v opombah navajati okrajšane citate.